

ks. Piotr Moskal (KUL)

Lublin, 28 marca 2014 r.

Nagroda im. ks. Idziego Radziszewskiego dla s. prof. Zofii Zdybickiej

LAUDACJA

Dostojna Laureatko, Wielce Czcigodna Siostrze Dziekan,

Ekscelencje, Czcigodni Księża Biskupi,

Państwo Rektorzy,

Czcigodny Księżu Prezesie,

Wielce Szanowni Państwo,

W księdze Mądrości Syracha znajdujemy słowa: „Wychwalajmy mężów sławnych i ojców naszych w kolejności ich pochodzenia. To Pan stworzył wielką tę chwałę, wspaniałą swą wielkość od wieków” (Syr 44, 1-2).

1. DANE BIOGRAFICZNE

Siostra Profesor Zofia Józefa Zdybicka urodziła się 5 VIII 1928 r. w Kraśniku Lubelskim jako córka Feliksa i Heleny z domu Łukasik. W 1948 r. zdała egzamin dojrzałości w Technikum Kupieckim im. A. J. Vetterów w Lublinie. Następnie wstąpiła do Zgromadzenia Sióstr Urszulanek Serca Jezusa Konającego. Śluby wieczyste złożyła 15 sierpnia 1957 r. W roku akademickim 1956/1957 rozpoczęła studia na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Jej profesorami byli między innymi o. Mieczysław A. Krąpiec OP, Stefan Swieżawski, ks. Marian Kurdziałek, ks. bp Karol Wojtyła i ks. Stanisław Kamiński. 20 VI 1961 r. uzyskała tytuł magistra filozofii. Praca magisterska, pisana pod kierunkiem o. Prof. M. A. Krąpca miała tytuł *O naturze rozumowania redukcyjnego występującego w filozofii bytu*. Stopień doktora filozofii uzyskała na podstawie złożonego rygorozum oraz rozprawy doktorskiej pt. *Filozoficzne podstawy poznawalności Boga u H. de Lubaca*, na-

pisanej pod kierunkiem o. prof. M. A. Krąpca. W marcu 1966 r. podjęła na naszym Uniwersytecie zajęcia zlecone. Dnia 1 X 1966 r. została zatrudniona na etacie starszego asystenta, a 15 II 1967 r. - adiunkta przy Katedrze Metafizyki. 29 X 1970 r. na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej KUL odbyło się, z wynikiem pomyślnym, kolokwium habilitacyjne Zofii Zdybickiej. Recenzentami dorobku naukowego i rozprawy pt. *Próba zbudowania tomistycznej teorii partycypacji* byli o. prof. M. A. Krąpiec, ks. prof. K. Kłósak, ks. prof. S. Kamiński i ks. doc. M. Jaworski.

W 1971 r. powołano Zofię Zdybicką na stanowisko docenta, a w 1973 r. powierzono jej kierownictwo nowo utworzonej Katedry Filozofii Religii. Tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego i stanowisko profesora KUL otrzymała w 1978 r., a tytuł profesora zwyczajnego nauk humanistycznych - w 1988 r.

Siostra Zdybicka dopełniała swoje wykształcenie jako *research fellow* w Yale University (New Haven, USA 1977/1978), w The Catholic University of America w Waszyngtonie (1978) oraz w Katolickim Uniwersytecie w Leuven (1972, 1981, 1984, 1990, 1994, 1995).

2. OSIĄGNIĘCIA NAUKOWO-DYDAKTYCZNE

Czcigodna Laureatka prowadziła szeroką działalność dydaktyczną. Jej niejako „koronne” zajęcia, to wykłady kursoryczne i monograficzne z filozofii Boga i filozofii religii a także proseminarium, seminarium magisterskie i doktorskie z filozofii Boga i religii. Prowadziła też zajęcia z metafizyki, antropologii i etyki. Wykładała wstęp do filozofii i główne problemy filozofii.

Wygłosiła referaty i odczyty na wielu konferencjach, sympozjach i kongresach o zasięgu nie tylko krajowym, ale także międzynarodowym a nawet światowym. Wypromowała około 100 magistrów i 25 doktorów, z których kilku uzyskało stopień doktora habilitowanego oraz tytuł profesora.

Ostatnie lata to czas świadectwa siostry Zdybickiej o największym z naszych Mistrzów, o wieloletnim kierowniku Katedry Etyki na Wydziale Filozofii KUL, o Karolu Wojtyła – błogosławionym, a wkrótce świętym papieżu Janie Pawle II. Siostra Profesor nie tylko napisała o papieżu znakomitą książkę i szereg artykułów, ale także prowadzi szeroką działalność odczytową w różnych miastach w Polsce oraz w Paryżu i Mińsku. Daje też świadectwo o Janie Pawle II w radio i w telewizji.

3. OSIĄGNIĘCIA W ZAKRESIE ORGANIZACJI ŻYCIA NAUKOWEGO

Dostojna Laureatka pełniła rozmaite funkcje administracyjne w Uniwersytecie. W latach 1979-1984 była kierownikiem Sekcji Filozofii Teoretycznej, w latach 1984-1986 - prodekanem Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej, a w latach 1986-1987 i 1990-1999 - dziekanem tegoż wydziału. Była wieloletnią przewodniczącą Senackiej Komisji ds. Kontaktów z Instytucjami Naukowymi za Granicą oraz członkiem Komisji Wydawniczej, ds. Nauki, Młodzieżowej oraz Lokalowej.

Była członkiem Zarządu Towarzystwa Naukowego KUL, członkiem Komitetu Nauk Filozoficznych PAN (1987-1989), współredaktorem „Roczników Filozoficznych” z. 2, redaktorem działu „Filozofia religii” w *Encyklopedii katolickiej*, członkiem Komitetu Naukowego *Powszechnej encyklopedii filozofii* i członkiem Komitetu Naukowego *Encyklopedii filozofii* polskiej. Jest członkiem Rady Naukowej serii wydawniczej „Biblioteka Filozofii Realistycznej” oraz Rady Naukowej Instytutu Jana Pawła II KUL.

Jest członkiem Towarzystwa Naukowego KUL, Polskiego Towarzystwa Filozoficznego, American Bibliographical Institut, Societas Internationale St. Thomae Aquinatis, Pontificia Academia Sanctae Thomae Aquinatis, Polskiego Towarzystwa Tomasza z Akwinu - Oddział Societa Internazionale Tommaso d'Aquino (członek założyciel).

Siostra Profesor zorganizowała wiele spotkań naukowych, przede wszystkim Światowy Kongres Filozofii Chrześcijańskiej w Lublinie nt. „Wolność we współczesnej kulturze” (20-25 VIII 1996) - kongres, który zgromadził w murach naszej Uczelni ponad 300 uczonych z 30 krajów całego świata.

Ważnym miejscem aktywności Laureatki są struktury Kościoła Katolickiego w Polsce. Od 25 IX 1948 r. jest członkiem Zgromadzenia Sióstr Urszulanek Serca Jezusa Konającego. W latach 1963-1983 i 2001-2007 była członkiem Rady Generalnej zgromadzenia, a w latach 1983-2003 Przełożoną Centrum Lubelskiego tegoż zgromadzenia.

Uczestniczyła w pracach Prymasowskiej Rady Społecznej (1986-990) oraz w Komisjach Episkopatu Polski do spraw Kultury, do spraw Nauki Katolickiej, Dialogu z Niewierzącymi, oraz w Komisji „Iustitia et Pax”. Była też konsultorem Rady Naukowej Episkopatu Polski.

4. OSIĄGNIĘCIA NAUKOWO-BADAWCZE

Dorobek naukowo-badawczy Laureatki to blisko 400 tekstów naukowych i popularno-naukowych w języku polskim i w językach kongresowych, a więc książek autorskich, artykułów, a także redakcji i współredakcji wielu ważnych dzieł i wydawnictw.

Wyliczę tylko książki autorskie:

- 1) *Partycypacja bytu. Próba wyjaśnienia relacji między światem a Bogiem.* (Lublin 1972);
- 2) *Poznanie Boga w ujęciu Henri de Lubaca.* (Lublin 1973);
- 3) *Człowiek i religia. Zarys filozofii religii.* Książka ta była wielokrotnie wydawana w języku polskim (Lublin 1977, 1978, 1984, 1993, 2006) i przełożona na język angielski (*Person and Religion: An Introduction to the Philosophy of Religion.* Transl. by T. Sandok. New York: Peter Lang 1991);
- 4) *Religia i religioznawstwo.* (Lublin 1988, 1992); Wydanie drugie, zmienione tej książki nosi tytuł *Religia a religioznawstwo.* (Lublin 2013);
- 5) *Otworzyć serce. Apostolstwo matki Urszuli Ledóchowskiej.* (Warszawa 2003). Książka ukazała się także po włosku (*Orsola Ledóchowska. Santa dei tempi difficili e segno di speranza.* Città del Vaticano 2004);
- 6) *Bóg czy sacrum?* (Lublin 2007);
- 7) *Jan Paweł II - filozof i mistyk* (Lublin 2009);
- 8) *Religia w kulturze* (Lublin 2010);
- 9) *Pułapka ateizmu* (Lublin 2012).

Siostra Profesor Zofia Józefa Zdybicka jest jednym z głównych przedstawicieli tzw. Filozoficznej Szkoły Lubelskiej. Filozofuje w ramach filozofii bytu, czyli filozofii, która zmierza do poznania realnie istniejącej rzeczywistości, do jej zrozumienia polegającego na ostatecznościowym wyjaśnieniu. Wyjaśnienie to jest organizowane przez wiedzotwórcze pytanie „dzięki czemu” rzeczywistość istnieje i jest taka, jaka jest, i polega na wskazaniu na ostateczne czynniki ontyczne tego, co wyjaśniane.

Chronologicznie rzecz biorąc, jako pierwsza pojawiła się w badaniach Laureatki problematyka Boga. W jej ujęciu problematyka Boga pojawia się w trzech typach ludzkiego poznania: w poznaniu spontanicznym, filozoficznym i religijnym, tzn. przez wiarę. Siostra Profesor stanowczo odrzuca możliwość bezpośredniego, tj. przez doświadczenie, uzasadnienia prawdziwości zdania o istnieniu Boga, chociaż z drugiej strony podkreśla doświadczalne podstawy poznania Boga. Akcentuje też to, że w rozważaniach z zakresu filozofii Boga i religii chodzi jej o realnie, tj. obiektywnie, poza podmiotem poznającym, istniejącego osobowego Boga, a nie o *Sacrum* rozumiane tylko jako treść ludzkiej świadomości czy korelat aktów intencyjnych człowieka.

Pierwszym typem poznania Boga jest tzw. poznanie naturalne, spontaniczne, przednaukowe czy przedfilozoficzne. Człowiek jako istota rozumna poznaje otaczającą go rzeczywistość i swoją sytuację egzystencjalną. Na bazie tego poznania rodzi się w nim, w drodze spontanicznej refleksji, myśl o istocie odeń wyższej i doskonalszej, o Bogu (bóstwie), od którego zależy i który stanowi źródło i cel jego życia. Spontaniczne poznanie Boga jest typem poznania pośredniego. Jest ono dostępne człowiekowi na każdym szczeblu kultury. Jest z pewnością bardzo niedoskonałe, ale zarazem bardzo ważne: stanowi najbardziej fundamentalne źródło myśli o Bogu i podstawę wszelkiego dalszego poznawania Boga - zarówno w religii, jak i w systematycznej filozofii.

Drugim typem ludzkiego poznania, w którym pojawia się problem Boga, jest filozofia. Autorka wskazuje na metafizykę jako na uprzywilejowany, najbardziej właściwy teren rozważania problemu Boga w sposób autonomiczny. Problem Boga jest wewnętrznym problemem metafizyki, a zdanie „Bóg istnieje” jest odpowiedzią na pytanie „dlaczego byty istnieją, skoro istnieć nie muszą”? Teza o istnieniu Boga stanowi wyjaśnienie istnienia bytów licznych i zróżnicowanych, samodzielnych i niesamodzielnych, złożonych z elementów subbytowych.

Siostra Profesor krytycznie ocenia wartość tzw. dowodów ontologicznych czy apriorycznych na istnienie Boga. Wskazuje, że w dowodach tych dokonuje się nieuprawnione przejście od istnienia możliwego do istnienia realnego. Również nauka nie rozwiązuje problemu Boga, chociaż dostarcza materiału dla filozoficznej refleksji prowadzącej do wniosku, że świat domaga się absolutnej przyczyny.

Siostra Profesor przypisuje pewną wartość tzw. argumentom antropologicznym. Są to argumenty oparte na ludzkim doświadczeniu przygodności a zarazem transcendencji w stosunku do przyrody i do innych osób oraz argumenty z pragnienia szczęścia i przeżycia moral-

nego. Zaznacza jednak, że ściśle rzecz biorąc, argumenty te ujawniają otwartość bytu ludzkiego na byt transcendentny.

Jeśli chodzi o naturę Boga, to poznaje się ją, jak mówi Laureatka, pośrednio, w oparciu o poznawcze ujęcie bytów przygodnych. Filozoficzne poznanie natury Boga dokonuje się na trzech dopełniających się drogach: przyczynowania, analogii transcendentalnej i negacji ograniczeń cechujących byty niekoniecznie. Bóg jest więc pełnią istnienia, czystym aktem, absolutną tożsamością, bytem prostym, niezmiennym, wiecznym, jedynym; jest najwyższym intelektem i absolutną prawdą, najwyższym dobrem i miłością; jest bytem duchem i osobowym.

Szczególnie doniosłe i wnikliwe są badania Siostry Profesor nad problemem relacji świat - Bóg, nad transcendencją i immanencją Boga w stosunku do świata, nad partycypacją bytów przygodnych w bycie absolutnym. Stawiając tezę o najbardziej wewnętrznej obecności Boga w świecie autorka nie popadła w pułapkę panteizmu czy panenteizmu. Pokazała, że immanentny w stosunku do świata Bóg jest zarazem bytem absolutnie, a nie tylko względnie, transcendentnym. Pokazała też, że doskonałość Boga nie polega na tym, że będąc doskonalszy od człowieka, mimo wszystko podlega doskonaleniu, ale na tym, że jest pełnią, że doskonałości Jego istnienia nic nie ogranicza.

Jak więc rozumieć transcendencję i immanencję Boga w świecie? Bóg jest bytem transcendentnym w tym sensie, że posiada niepowtarzalny status ontyczny (*ipsum esse subsistens*) i jest absolutnie doskonały. Nie jest ani przyczyną materialną, ani formalną świata. Z kolei immanencja Boga w stosunku do świata polega na tym, że Bóg, dając światu istnienie, jest tego świata przyczyną sprawczą; określając racjonalność świata, jest jego przyczyną wzorczą; będąc zaś racją dynamizmu bytowego, jest tegoż świata przyczyną celową.

Zło zdaje się być argumentem przeciwko istnieniu Boga - najwyższego dobra. Przyjmując, w duchu realizmu, tzw. prywatywną teorię zła (zła jako braku należnego dobra) autorka wskazuje, że Bóg nie jest przyczyną zła (zło, jako brak bytu, jest niesprawialne), ale jest, *per accidens*, przyczyną bytu, w którym mogą wystąpić braki. Jeśli zaś chodzi o zło moralne, to jego sprawcą jest stworzony byt osobowy. Ostatecznie jednak, jak mówi Zdybicka, rozwiązanie problemu zła przynosi religia a nie filozofia.

Z zagadnieniem Boga wiąże się problem negacji istnienia Boga, czyli problem ateizmu. Autorka wskazuje na następujące przyczyny tego zjawiska: ontyczna i poznawcza transcendencja Boga; to, że poznanie Boga, czy to dyskursywne, czy przez wiarę, jest procesem

trudnym, wymagającym wysiłku intelektualnego i moralnego; a dalej - istnienie zła; poczucie samowystarczalności człowieka i świata, wzrastające wraz z rozwojem nauki i techniki; zamknięcie się umysłu ludzkiego w granicach problematyki i metod nauk szczegółowych. Zdybicka wskazuje też na to, że negacja Boga w filozofii wiąże się z bardziej fundamentalnymi zagadnieniami, takimi jak koncepcja bytu i poznania a także koncepcja Boga, człowieka (defikacja człowieka) i religii (np. koncepcja religii jako rezultatu nienormalnych warunków życia ludzkiego). Autorka wyróżnia różne typy ateizmu i zaznacza, że historia filozofii nie zna ateizmu w sensie udowodnionego zdania o nieistnieniu Boga.

Siostra Profesor sformułowała oryginalną filozofię religii jako dziedzinę filozofii bytu. Przedmiotem w punkcie wyjścia filozofii religii są empirycznie dane fakty religijne. Przedmiotem formalnym jest realność religii (to, że religia jest). Z kolei celem przedmiotowym metafizyki religii jest ostatecznościowe i koniecznościowe wyjaśnienie religii, co dokonuje się w drodze określenia tego, jaką kategorią bytową jest religia i wskazania na ontyczne, bytowe podstawy religii.

Autorka wskazuje na trzy etapy procedury klasycznej filozofii religii:

1. Stwierdzenie, w drodze zmysłowo-intelektualnego doświadczenia wewnętrznego i zewnętrznego, faktów religijnych, indywidualnych i społecznych, w postaci przekonań, aktów miłości i bojaźni, dążenia do zjednoczenia, modlitwy czy ofiary.
2. Uniwersalizacja i transcendentalizacja danych doświadczenia. Chodzi przy tym nie o indukcyjne uogólnienie, ale o uchwycenie, dzięki intuicji intelektualnej, w nagromadzonym materiale tego, co istotne i konieczne dla faktu religii, a więc tego, bez czego religia nie byłaby religią, oraz tego, co ogólne, co wspólne, co występuje we wszystkich religiach. W ten sposób dochodzi się do metafizycznego ujęcia istoty religii jako bytu relacyjnego, jako realnej, osobowej i dynamicznej relacji człowieka do osobowego Absolutu, od którego człowiek jest zależny w istnieniu i działaniu, i który jest ostatecznym celem życia ludzkiego.
3. Wyjaśnienie istnienia religii, polegające na wskazaniu ostatecznych, ontycznych czynników podmiotowych i przedmiotowych, stanowiących bytową rację religii. Te czynniki to struktura bytowa człowieka, istnienie osobowego Absolutu i zachodząca między człowiekiem i Absolutem relacja partycypacji transcendentalnej, relacja bytowo wcześniejsza (pierwotniejsza) w stosunku do osobowej relacji religijnej. Wyjaśnienie to jest metodologicznie zależne od meta-

fizyki ogólnej i antropologii filozoficznej, ale niezależne w stosunku do teologii i szczegółowych nauk o religii.

Idąc za św. Tomaszem z Akwinu Zdybicka określa religię jako realną, osobową i dynamiczną relację człowieka do osobowego Boga, od którego człowiek jest zależny w istnieniu i działaniu, i który jest - jako Dobro Najwyższe - ostatecznym celem życia ludzkiego, nadającym mu sens.

Przedmiotem religii jest transcendentny, osobowy byt, będący najwyższym dobrem dla człowieka. Podmiotem religii jest osoba ludzka, która wszystkimi swoimi władzami odpowiada na objawienie się transcendentnego przedmiotu. Sama religijna relacja między podmiotem i przedmiotem ma charakter realnej i dynamicznej relacji osobowej (świadomej i dobrowolnej), będącej czymś koniecznym w procesie aktualizacji bytu ludzkiego. Dzięki czemu (dlaczego) istnieje ta religijna relacja? Autorka wskazuje na obiektywne, bytowe racje natury tak podmiotowej jak i przedmiotowej: bytowy status człowieka - bytu przygodnego a zarazem osobowego, rozumiejącego rzeczywistość i otwartego na Transcendens, a także realne (niezależnie od ludzkiej świadomości) istnienie osobowego Transcendensu i realna, niezależna od ludzkich aktów, relacja bytowej partycypacji między światem i Bogiem. Bóg jawi się tu jako źródło istnienia, transcendentny wzór oraz cel, czyli naczelne dobro poruszające osobowy dynamizm człowieka i stanowiące o osobowym spełnieniu bytu ludzkiego.

Zdybicka podkreśla, że jakkolwiek formy religii są historycznie i kulturowo zmienne, to jednak samo istnienie religii jest czymś stałym, związanym ze sposobem istnienia człowieka, którego struktura bytowa nie podlega uwarunkowaniom historyczno-kulturowym. Jest to teza o kapitalnym znaczeniu dla rozumienia religii. Podkreślmy ją zatem. Źródła religii tkwią bardzo głęboko. Nie w jakichś okolicznościach historycznych, ekonomiczno-społecznych, kulturowych, nie w jakiejś nienormalnej sytuacji, w której znalazł się człowiek, ale w tym, kim ze swej istoty jest człowiek – byt ograniczony, ale otwarty na Boga, i w tym, że realnie istnieje Bóg – korelat religijnych aktów człowieka.

Religia okazuje się być centralnym dobrem kultury: poszerza źródła poznania, pogłębia rozumienie świata a zwłaszcza człowieka i jego przeznaczenia, uzasadnia i umożliwia właściwy dynamizm moralności, przyczynia się do kształtowania osobowego modelu kultury, inspiruje sztukę. Zdybicka przeprowadza też bardziej szczegółowe analizy dotyczące relacji między religią a moralnością, polityką, nauką, techniką i sztuką. Analizuje naturę świętości oraz problemy sekularyzacji i desakralizacji w kulturze współczesnej.

Praca naukowo-dydaktyczna Zofii Zdybickiej, jej zaangażowanie w organizację życia naukowego i poczucie odpowiedzialności za kształt kultury były już nagradzane. Siostra Profesor otrzymała Złoty Krzyż Zasługi (1978), Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski (2000), Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski (2008), nagrodę Rady Naukowej „Życia i Myśli”: „Książka Roku” (1978), Nagrodę Rektora KUL (1996) oraz Nagrodę Feniksa (2011). Dzisiaj Siostra Profesor otrzymuje Nagrodę im. Ks. Idziego Radziszewskiego, przyznaną przez Towarzystwo Naukowe KUL, za wybitne osiągnięcia naukowe w duchu humanizmu chrześcijańskiego.

Ten, komu dane było spotkać się z Siostrą Profesor, wie, że spotkał się z człowiekiem mądrym i dobrym. Siostra Profesor nie tylko i nie tyle referuje stanowiska różnych myślicieli, ale nade wszystko mówi, jak się sprawy mają. Nie chodzi jej też o nauczanie czysto technicznej, formalnej sprawności dyskursu, ale o ukazanie prawdy bytu. Umiłowanie prawdy i jej ukazanie, służba prawdzie – oto, co charakteryzuje Dostojną Laureatkę. Nieraz z jej ust słyszałem powiedzenie Arystotelesa: „Amicus Plato, amicus Sócrates, sed magis amica Véritas”.

Zakończę słowami z tej samej księgi, którą cytowałem na początku. Jezus syn Syracha, po wychwaleniu mężów sławnych, pisze: „A teraz błogosławcie Boga wszechrzeczy, który wszędzie wielkich dzieł dokonuje, który od łona matczynego wywyższa dni nasze, który z nami postępuje według swej łaski” (Syr 50, 22).